כן פגע בכוחות־האויר העיראקיים, שהופנו לשדה התעופה H־3 שליד גבול עיראק־ירדן. החיל ביצע את מלאכתו במהירות רבה כל־כך, עד כי כבר מן היום הראשון ללחימה היה ביכולתו להגיש סיוע רב־עוצמה ומהיר ביותר לכוחות היבשה. יהיה קשה מאוד להבין את הצלחתנו במלחמה זאת אילולא הסיוע שנתן חיל־האויר לכוחות היבשה. זאת ועוד: חיל־האויר סייע במטוסי־התובלה ובמסוקים לביצוע אותם ממהלכי המלחמה שנעשו בדרך־האויר: כיבוש שארם־אש־שייח׳ וראס־סודר; הפשיטה על התותחים באום־כתף; העלאת חלק מן הכוחות לרמת־הגולן; פינוי מהיר של פצועים מן החזית (קרוב ל־1000 פצועים הועברו על־ידי המסוקים); והעברת אספקה לכוחות אשר חדרו לעומק שטחי האויב, על־ידי הצנחת מים ותחמושת או הנחתתם.

בפעולותיו השמיד חיל־האויר למעלה מ־400 מתוך 600 המטוסים שעמדו לרשות כל צבאות ערב אשר לחמו בנו — כ־15% מהם הופלו בקרבות אויר־אויר — וכן סייע סיוע מקסימלי לכוחות היבשה.

עובדה זו גם השפיעה על הזירה הימית, אם כי העובדה שחיל־הים המצרי — העולה על חיל־הים שלנו פי כמה בכמותו ובטיב כלי־השיט שלו — לא הצליח לפגוע בשום מטרה לאורך חופינו, היא בזכות חיל־הים הישראלי. הצי המצרי, למרות עדיפותו נמנע להיכנס בקרב עם כוחותינו הימיים. חיל־הים לא הסתפק בהגנה בלבד. אחדים מן הטובים שבאנשי חיל־הים נפלו בשבי, ונמצאים עדיין בידיו.

המצרים הודו בהטבעת ספינות־טילים משלהם באיזור פורט־סעיד — ויש לשער כי אין זה המעשה כולו. יש להניח שנפגעו גם צוללות מצריות שהתקרבו לחופי ישראל והוברחו. בפעולה של אניות חיל־הים ומטוסי חיל־האויר נפגעה האניה „ליברטי", אשר נכנסה לאיזור הקרבות. היתה זו טעות מצערת, אך היא מעידה על יכולתו של חיל־הים להטביע כל אניית־אויב המתקרבת לחופי הארץ. זאת באשר לחיל־הים — ועוד יוזכר חלקו בכיבוש שארם־אש־שייח׳.

כוחות היבשה - המערכה בזירה הדרומית

בזירה הדרומית היו המהלכים העיקריים — שלושה במספר. הראשון — שלב ההבקעה, אשר בוצע בציר הצפוני ובציר המרכזי, תוך החדרת עוצבתו המשוריינת של ישכה, מן האוגדה של האלוף יפה, בין שני הצירים הללו — בשטח שאמנם לא הוחזק כמעט על־ידי האויב, אך היה קשה מאוד לתנועה.

בשלב השני באו ההתכתשות ולחימת השריון־בשריון. אמנם, כמעט בכל שלבי המלחמה נערכה לחימת שריון־בשריון; אך עיקרה נעשה בשלב ההתכתשות. ההתכתשות קובעת לעתים קרובות את תוצאות הקרב, שכן אם יודע האויב להפעיל את עתודותיו כראוי, יש ביכולתו לשבור את ההתקפה הבאה לאחר שלב ההבקעה — ולמנוע מן התוקפים את ביצוע

עקבות חיל־האויר הישראלי בשדה־תעופה אויב

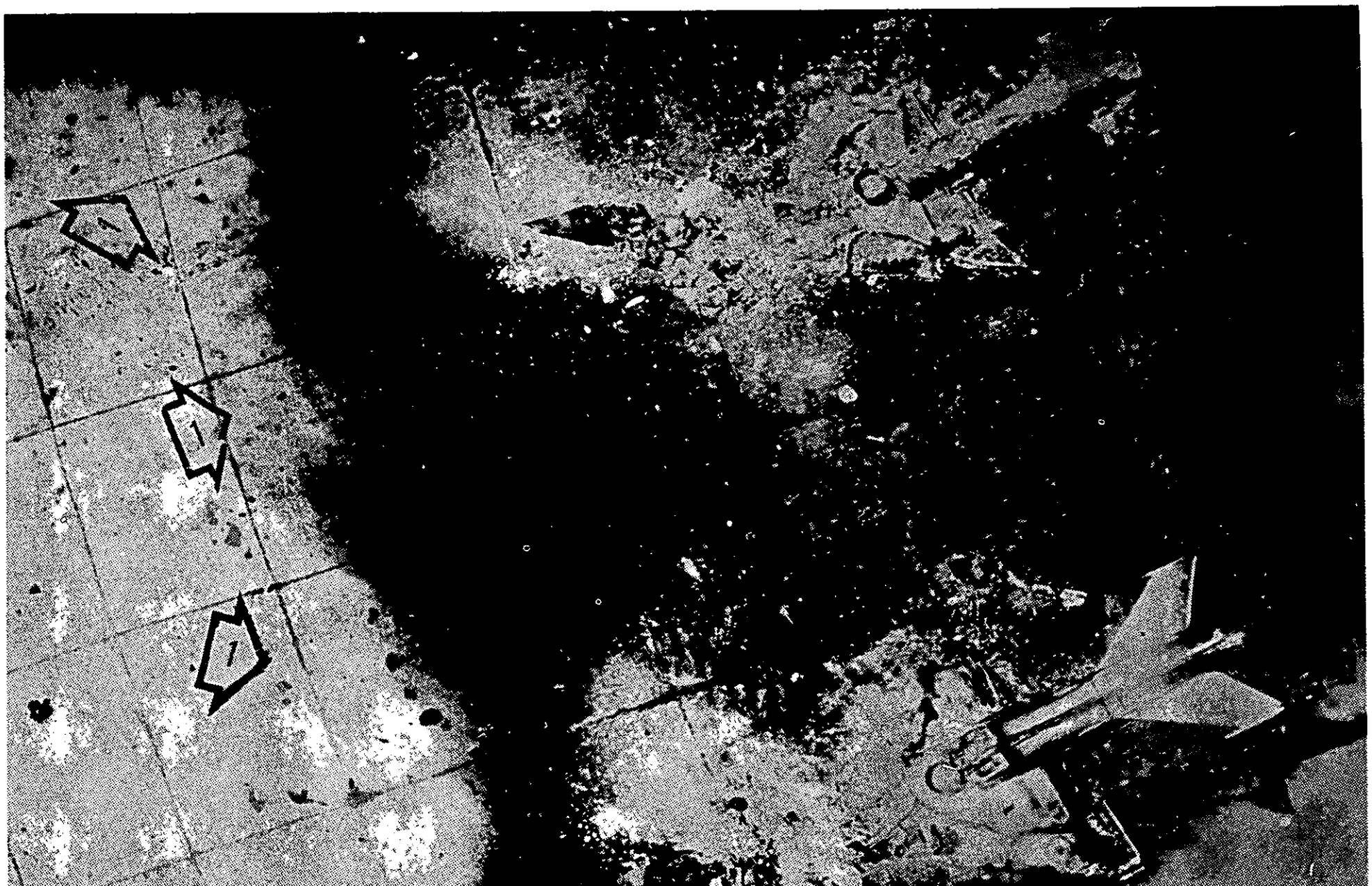

המשימה. ואולם במערכה שלפנינו היה המצב שונה לחלוטין, ושלב ההתכתשות במערכה זו הפך עד מהרה לשלב הרדיפה. השלב השלישי היה שלב רדיפת־האויב עד לתעלת סואץ, תוך השמדת כוחות שריון משהים או נסוגים. בין השלבים השני והשלישי בוצע הצעד האסטרטגי של כיבוש המיצרים וההשתלטות על חופיו המזרחיים של מפרץ סואץ.

*

מכאן נעבור לתיאור מהלכיו העיקריים של כל אחד מן הכוחות אשר פעלו בגזרה הדרומית. תחילה — אוגדתו של האלוף טל, אשר כונתה בשם „אגרוף־הפלדה". היא כללה שלושה כוחות שריון — אחד מהם מאולתר — וכוח צנחנים מונע בזחל"מים. משימתה היתה להבקיע את הציר הצפוני בקטע חאן־יונס — אל־עריש, בו החזיקו 5—6 חטיבות חי"ר וכ־100 טנקים. למצרים היה שפע של ארטילריה, ומוקשים לרוב. כדי להימנע מפגיעתם נבנתה התכנית כך שהכוחות יגיחו אל מערכי האויב מחוץ לטווח הארטילריה, ושארטילריה זו תועסק על־ידי מטוסי תקיפה. ההתקדמות היתה צריכה להיעשות, במידת האפשר, לאורך צירי תנועה חופשיים ממוקשים. בשל חשיבות ההבקעה נאמר בתדריך לכוחות כי עליהם לבצע את המשימה בכל מחיר.

בהתאם למתוכנן פרץ הכוח המשוריין שבפיקודו של שמואליק דרך חאן־יונס אל הכביש המוביל אל אל־עריש, ונע לרפיח, שייח'־זויד וג'ירדי בואך אל־עריש, בלוח זמנים מהיר, מעבר למתוכנן. אולם השטח שנפרץ לא טוהר מיידית — וחייב להילחם מחדש בכל אחד ממערכיו, אשר נתפסו מחדש על־ידי המצרים. כבדה היתה כאן הלחימה על מתחם הג'ירדי, שבוצעה על־ידי החרמ"ש של כוח שמואליק.

במקביל לשמואליק, מדרום, נע כוח אשר היה למעשה כוח־הסיור האוגדתי של האלוף טל — ובעקבותיו כוח הצנחנים של רפול, אשר ביצע, ביחד עם כוח טנקים של אורי, את אחת המשימות החשובות והקשות בזירה הדרומית, בכבשו את מערך פתחת רפיח. מערך זה, שהיה דו־חטיבתי, עם טנקים, עלה על הכוח שלנו ביחסי כוחות של שניים לאחד, אם לא שלושה לאחד.

כוח הטנקים של אורי טיפל בטנקים מצריים שאיימו על תוקפי פתחת רפיח מכיוון שייח'־זויד ואילו הכוח השני איבטח את אגף התוקפים הדרומי. לאחר מכן הצטרף כוח זה לכוח המילואים המשוריין, שנע בציר חולות קשה לעבר אל־עריש, מדרום לציר הכביש.

לאחר ביצוע שלב ההבקעה התפצלה אוגדתו של האלוף טל לשניים. המאמץ המשני שלה נע לאורך ציר החוף והוא שהגיע הראשון לתעלה, כשמצטרפים אליו בשלב האחרון כוחות הצנחנים של רפול, לאחר שנתפנו מטיהור רצועת עזה.

„מערכות" 185—186, אוגוסט 1967

ככל שקרבו כוח השריון והצנחנים לתעלה — נתקלו בקשיים גוברים והולכים. האויריה המצרית, אף שהוכתה ברובה, פעלה נגד כוח זה. אולם קשיים אלה לא עצרו את תנופת ההתקדמות לתעלה שהיו בה גילויי גבורה, כגון זה של אנשי התול"רים, אשר לחמו נגד כוח עדיף של שריון ונ"ט — ויכלו לו.

המאמץ העיקרי של אוגדת האלוף טל פנה ב־6 ביוני מאל־עריש דרומה, ובאיזור ביר־לחפן חל שינוי בטקטיקה שלו. כוח השריון של שמואליק עבר משיטת ה„פריצה" לשיטת ה„צליפה", בה נתנסה השריון בגזרה הסורית בתקופת תקריות־הגבול. שיטה זו ננקטה בביר־לחפן, שעה שהכוח של ישכה, מאוגדתו של האלוף יפה, כבר נמצא בעורפה. כאן נתגלתה איכותם המעולה של צוותי־הטנקים שלנו לעומת איכות צוותי־הטנקים של האויב. „צלפי" שמואליק השמידו בזה אחר זה את כל התותחים הנ"ט ואת כל הטנקים אשר בחלקו הקדמי של מערך האויב — בטרם עברו הטנקים להסתערות ולכיתור היעד. לאחר מכן, משכבשו את ביר־לחפן בלא אבידות לכוחותינו, המשיכו כוחות־השריון של אוגדת־טל

עשן ואש בסיני

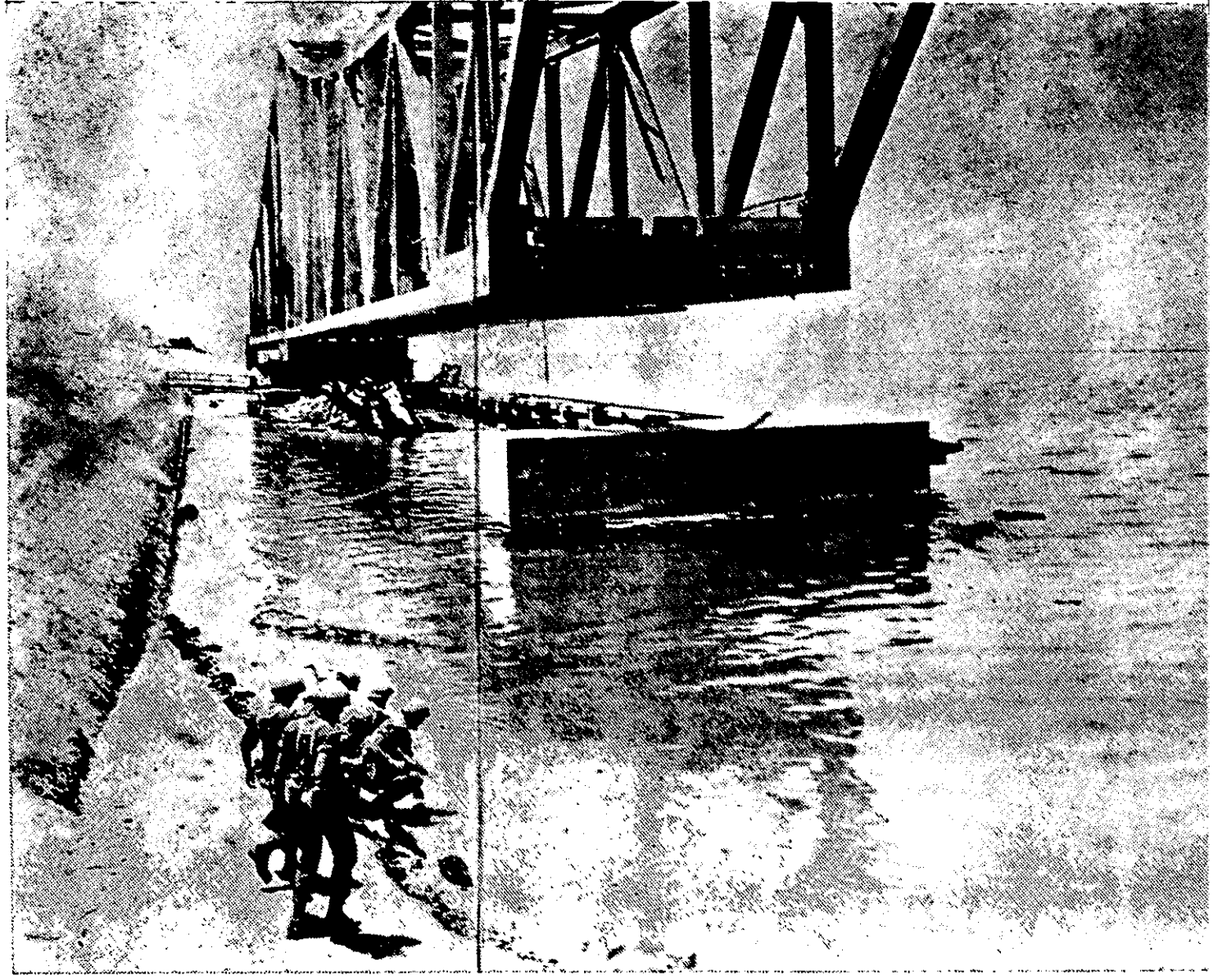

על גדות הסואץ

לעבר ג׳בל־ליבני, כשהכוח של ישכה נע לפניהם, ומשם התקדמו מערבה בציר המרכזי — לעבר ביר־גפגפה והתעלה. בדרכם ניהלו קרבות שריון־בשריון במשך כל העת. קרב השריון־בשריון הבולט נערך באיזור ביר־גפגפה. בקרב זה נלפתו והושמדו כוחות־שריון של האויב, תותחיו ורכבו על־ידי תנועה עמוקה של ה„פטיש", המורכב מאנשי שמואליק ואורי, כשהם נשענים על ה„סדן" של השריון של מנחם, שהמשיך לנוע לעבר ביר־גפגפה. לאחר הקרב נערך הכוח לחניון לילה. באותו לילה, ה־8/7 ביוני, תקפו המצרים, תוך הפתעה, מטווחי־מגע את כוח שריון המילואים של מנחם, אשר הטנקים שלו היו נחותים בטיבם מן הטנקים של המצרים — מסוג „טי־55" ו־„טי־54". מצבה של עוצבה זו היה קשה למדי — אך לא למשך זמן רב. עד מהרה התאוששה וחיסלה רבים מטנקי האויב, העולים עליה. לאחר זאת הוחלף הכוח של מנחם בתנועתו לעבר התעלה על־ידי הכוח של שמואליק, ביום ה־8 ביוני.

אותו יום, היה יום מפרך לאנשי השריון. לאחר קרב־האיגוף המוצלח, התנהלה ההתקדמות לעבר התעלה עקב־בצד־אגודל. גם כאן נקטו כוחות־השריון של שמואליק, בטכניקה בה נקטו בביר־לחפן. המצרים, שהפעילו כאן כחטיבת שריון, גילו עקשנות מרובה ובמשך למעלה מחצי־יום התקדם שמואליק כחמישה קילומטרים בלבד. אולם אף שהיתה ההתקדמות איטית, הבטיחה כי כל טנק שעמד בדרכה — חוסל. לאחר חיסול הטנקים המצריים, אשר לחמו בעקשנות — נפתחה הדרך לתעלה.

נעבור עתה לתיאור מהלכי אוגדתו של האלוף שרון, אשר ביצעה את ההבקעה בציר המרכזי. היתה זו אולי מן ההבקעות היפות שנערכו במלחמה זו. המערך אותו הבקיעה אוגדה זו היה חזק ביותר מכל המערכים החטיבתיים המצריים בסיני. על מערך זה, מערך אום־כתף—אבו־עגיילה, התכתשנו עוד במבצע „קדש" — ולא הצ־לחנו אז להבקיעו. אם אמת־המידה להיש־גים במערכה היא מילוי המשימה בזמן קצו־ותוך מינימום של אבידות, ניתן לומר כי הבקעת מערך אום־כתף—אבו־עגיילה אכן הצטיינה גם בזאת, שכן הושגה במינימום של אבידות, יחסית, לכל קרב־הבקעה אחר במלחמת ששת הימים.

ארטילריית־האויב היתה ערוכה על פי הדוק־טרינה הסובייטית, ומנתה בגזרת אום־כתף—אבו־עגיילה בלבד שישה גדודים ארטי־לריים, אשר היו עלולים לגרום לכוחותינו אבידות כבדות ביותר. כדי להתגבר על איום זה החליטו האלוף שרון ואנשי מטהו לבצע את ההבקעה כדלהלן: למרות הסיכון של הפגזה ארטילרית יכבשו את מוצבי החוץ ביום, על־ידי הכוח המשוריין של מוטקה, אשר ינוע צמוד לציר ניצנה — אבו־עגיילה. הארטילריה של האוגדה לא תפוצל לכוחות־משנה, אלא להיפך, תאוגד כמעט כולה ביחד; זאת על מנת לאפשר את קידומה המהיר פנימה לתוך המערך, כך שתוכל להעסיק באש את מתחם־האויב במלוא היקפו, עד עורפו ממש. כוח אוגדתי משוריין אחר, שיעשה דרכו מצפון למתחם האויב בשטח החולי, יתקוף את מתחם האויב מעורפו. כוח משוריין שני, שינוע מדרום למתחם יבודד אותו מן המתחם החטיבתי בקציימה, אשר ירותק על־ידי כוח חי״ר בפיקודו של אורי ב׳, שיבוא מכיוון גבול ישראל. כוח־חי״ר אחר, הכולל אנשי־מילואים ואנשי נח״ל, בפיקודו של קותי — ינוע באוטובוסים על הציר המרכזי קדימה ככל שיוכל, ולאחר מכן ירד וינוע ברגל בחולות — אל אגפו של האויב — יתקוף את חפירות המתחם העיקרי — מצפון; כוח מונחת במסוקים, בפיקודו של דני, יפשוט על הארטילריה המצרית בעיצומה של ההתקפה העיקרית, שנועדה להתחיל כשעה לפני חצות.

סיכומו־של־דבר: עיקר התכנית היה תקיפת מערך האויב בעת־ובעונה־אחת מחזיתו, מאגפו בצפון ומעורפו — במקומות הסכנה של פגיעת כוח אחד במשנהו. ואולם כל הכוחות היו אחדים. בשטח הפתוח, נשקפת, כמובן, בהתקפה מעין זו, מתואמים ומתורגלים והובטחה שליטה־אוגדתית מרכזית ומלאה

בכולם. הקרב נערך ממש על־פי המתוכנן, למעט הבדלים קטנים. מוצבי־החוץ קופלו; כוח־המשנה המשוריין הדרומי איבטח את האגף, כוח־המשנה המשוריין הצפוני אמנם נתקל בקשיים, שעה שנהדף בתקפו מוצב אויב גדודי בדרכו, אך חזר ותקפו שנית — והפעם הצליח; הארטילריה קודמה לפנים — ונתפרסה; כוח החי"ר קודם באוטובוסים, ירד ונע בחולות עד אל מול פתחי חפירות האויב, אותן איכן הודות למטח ארטילרי מדוייק שנורה למענו, כסימון. לאחר מכן פרץ החי"ר אל החפירות הקדמיות; הצנחנים הונחתו מצפון למערך — ופשטו על תותחי האויב. אמנם חיסלו בפעולתם שלוש סוללות בלבד, אך כתוצאה מההלם בו הוכה האויב, דומה היה כי באה הפסקה מוחלטת־כמעט של כל אש־הארטי־לריה של האויב. עתה תקפו הטנקים של כוח־המשנה המשוריין הצפוני, שהגיעו אל עורף המתחם העיקרי, את אבו־עגיילה — כשהם מאובטחים, לצד צפון־מערב, על־ידי כוח־משנה אחר, אשר הופנה מהכוח המשוריין של ישכה.

הושג ניתוק הדיביזיה השביעית מן המערך המצרי, ובכך נמנע תגבורה. המצרים הניעו כוחות לתגבור מערך זה לאחר תחילת הלחימה — אך ישכה — שהוא מאז ומתמיד חסידן הנלהב של פעולות־הלילה — השכיל לחסל את כל התגבורות הללו ולהסיגן לאחור בקרב שריון־בשריון בלילה.

בעוד ישכה נלחם בתגבורות האויב ומתקדם תוך־כדי קרב לכיוון ג'בל־ליבני, התקדמו גם הטנקים של כוח שריון שני של האלוף יפה, זה שעבר דרך אוגדתו של אלוף שרון, לעבר אותו מקום. ואולם הדרגים שלו לא הגיעו למועד, שכן לא יכלו לעבור בגזרת ההבקעה בטרם יוכשר הציר שבה לתנועה. לאחר שהגיעו הדרגים לכוח השריון השני — זה של אלחנן — נמשכה ההתקדמות בשני צירים במקביל. הכוח של ישכה נע בציר הכביש דרך ביר־חסנה, כשפניו לעבר המיתלה; ואילו כוח השריון של אלחנן נע דרך אבירים ואחר פנה מערבה ועלה על הציר המוביל למיתלה ונע בו בעקבות הכוח של ישכה. אחרי שהתארגן והחזיק זמן מה בביר־חסנה,

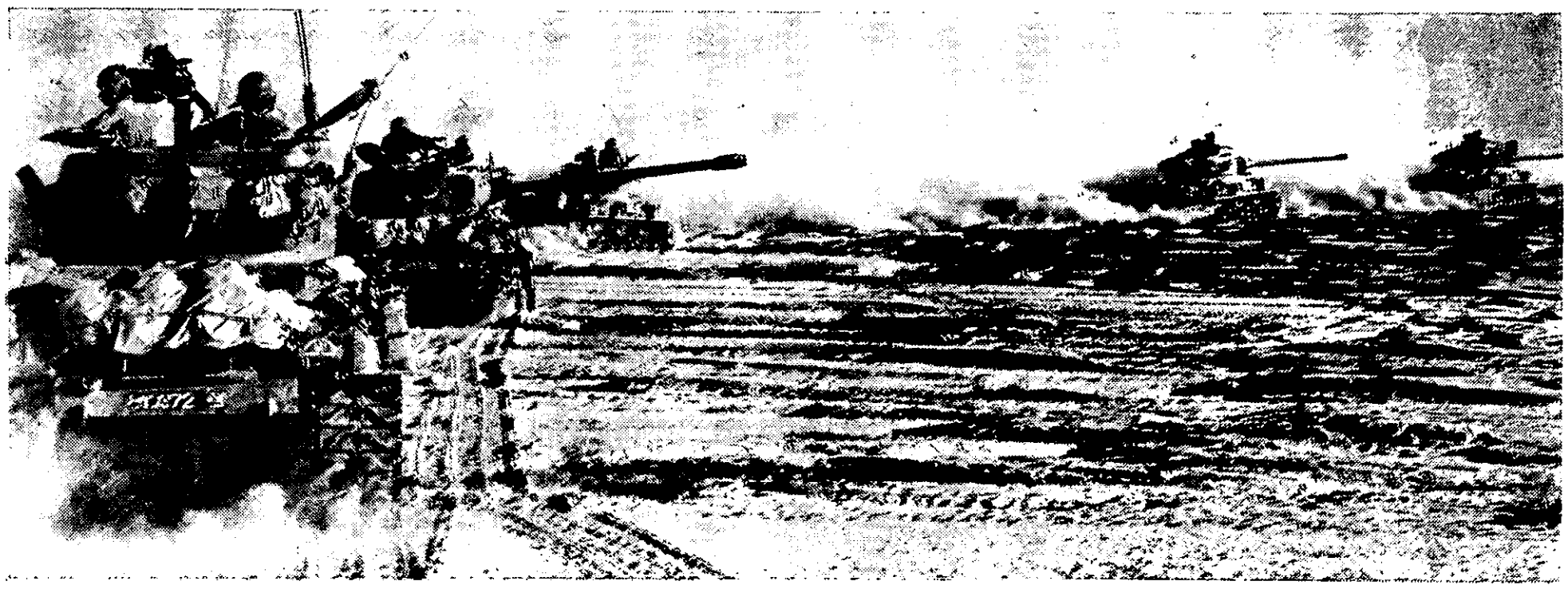

טור משוריין ברדיפה

במקביל לאלה, התקדם „מכבש" כוח־השריון של מוטקה, זה שכבש את מוצבי־החוץ, מן החזית עד אל החפירות. בקרבת החפירות נתקל בשדות־מוקשים, ואותם פרצו אנשי־ההנדסה שלנו תחת אש. משנפרצו שדות־המוקשים, יכול היה הכוח של מוטקה לטהר את המתחם משריון האויב לעומקו — ולמוטטו סופית, יחד עם כוח השריון שתקף מן העורף.

עוד בטרם סיימו הכוחות למוטט את האויב, ניתנה להם ההוראה לרדת מן הציר המרכזי לאגפים — ובכך לאפשר לאוגדתו של האלוף יפה להעביר אחד מכוחות־השריון שלו דרך הפרצה. הדבר בוצע בשחר יום 6 ביוני. הכוח שעבר התקדם תוך התקלות בכוחות האויב והשמדתם. באותה עת כבר נמצא כוח שריון אחר של האלוף יפה — זה של ישכה — מעבר לביר־לחפן, לאחר שנע דרך החולות ונאבק בשטח יותר מאשר באויב. היה זה מהלך מחושב היטב, שכן בו

תוך כדי תנועה ניהל הכוח של ישכה ללא הפסק קרבות שריון בשריון. קרבות אלו היו אמנם קטנים בעיקרם, והם נערכו כשהכוח מתערב מדי פעם בתוך כוחות־האויב הנסוגים. בכל קרב כזה הושמדו טנקים אחדים, ובסיכומו של דבר היה מספר הטנקים שהושמדו על ידי כוחותיו של ישכה גדול למדי. לציון מיוחד ראוי קרב השריון־בשריון אותו ניהלה אחת מיחידות־הטנקים של ישכה באיזור המיתלה. הקרב בוצע, אמנם, תוך התמוטטות האויב, אך אף־על־פי־כן תוך יחסי־כוחות בל־ייאמנו. עקב מספרם העצום של כוחות האויב הנסוגים לעבר המיתלה, נוצר מצב מוזר, בו עמדו פחות משתי עשרות טנקים שלנו — חלקם נגררים על־ידי חבריהם — כשהם מעורבים בכוח־אויב נסוג, שכלל רכב־קרב וטנקים העולים עליהם פי כמה. בשל כך היה על הטנקים שלנו להמשיך ולנוע עד לכניסתם לתוך מיצר המיתלה, בו יכלו

למצוא לפחות מחסה קרקע. אולם, כאן כמעט שטפום המוני הנסוגים. חיילים מצריים מבולבלים ניסו לחפש מחסה בתוך הטנקים שלנו, ואנשינו נאלצו להשליכם החוצה. בהתנגשויות באיזור המיתלה נגרמו לאויב אבידות כבדות. כאן גם הגיע הכוח של ישכה לגבול יכולתו והיה זקוק להתארגנות. כיוון שכך החליף הכוח השני מאוגדתו של האלוף יפה, אשר המשיך בעקבות הכוח של ישכה, את זה האחרון בתנועה דרך מיצר המיתלה לעבר התעלה. הכוח השני של ישכה שב מאיזור המיתלה צפונה, והתקדם אף הוא לעבר התעלה דרך מעבר הג׳ידי. כן הפנה האלוף יפה יחידות מן הכוח שהחליף את ישכה באיזור המיתלה לעבר ראס־סודר.

נחזור עתה אל אוגדתו של האלוף שרון. כבר תואר לעיל קרב־ההבקעה הגדול שלה. להלן נעקוב אחר המשך פעולותיה. על אף שבשלב הראשון נאסר עליה לכבוש את מתחם קציימה — היא עשתה זאת לקראת צהרי ה־7 ביוני על־ידי תנועה מצפון־מזרח ומצפון־מערב, כמעט ללא קרב, שכן האויב במקום נס על נפשו. כן הוטל על האוגדה לשחרר את הכוח המוצנח של דני ולהפנות אחד מכוחות החי״ר שלה — זה של קותי — לגזרת אל־עריש, בה עדיין המשיך האויב לגלות התנגדות. בשל התנגדות זאת היה על כוחו של קותי שהגיע לאל־עריש, אשר פונה על־ידי כוחות אוגדתו של האלוף טל — להילחם לכיבוש העיירה מחדש. בעוד קותי נלחם באל־עריש, המשיכו יתר כוחות האוגדה של האלוף שרון בתנועה לעבר נח׳ל. בדרכם צפויה היתה להם היתקלות בכוח־המשוריין המצרי המיוחד, זה שבפיקודו של שזלי, וכן במרבית כוחות דיביזיה מס׳ 6, אשר היה על האוגדה למנוע את נסיגתה.

משהגיעה האוגדה בליל 6־7 ביוני לשטח בו אמור היה כוח־ של שזלי להימצא, הופתעה למצוא כי האויב איננו. תחתיו מצאה „עוצבת רפאים" במתחם מטלה ערוכה למלחמה ומוקפת מוקשים — אך ללא אנשים; הללו מיהרו להסתלק ב„רכב הרך" מהיר־התנועה. כך הותירו שלל בידינו כלי־מלחמה רבים, בלתי־פגועים, בתוכם טנקים חדישים.

לא כאלה היו פני הדברים בגזרת דיביזיה מס׳ 6. כאן באיזור נח׳ל — נזדמנה לאוגדתו של האלוף שרון — שעיקרה היה בשלב זה הכוח המשוריין של מוטקה — פעולת חיסול חטיבת־שריון אויבת. אותה חטיבה נסוגה מכיוון ת׳מד מערבה, וחלק מהעוצבה המשוריינת הדרומית בפיקודו של סגן המפקד מ׳ — נאחז בזנבה. אולם עוד בטרם הגיע חלוץ החטיבה המשוריינת של האויב לסביבות נח׳ל, הקדימוהו כוחותיו של מוטקה ונכנסו למקום. על־פי פקודתו של האלוף שרון הציב מוטקה חלק מן הטנקים חזיתית ממש להתקדמות חטיבת האויב, איפשר לה להתקרב עד לטווח של כ־200—300 מטרים — ואז פתח עליה באש קטלנית. מייד לאחר מכן לפת מוטקה את חטיבת־האויב ההמומה מדרום על־ידי כוח טנקים, בעוד שאלוף שרון, אשר חש למקום אישית, יחד עם יחידת־חרמ״ש של מוטקה — לפת אותה מצפון. כשהיא נתונה בצבת, חוסלה חטיבת האויב עד תום בצהרי יום ה־8 ביוני. בזאת סיימה אוגדתו של האלוף שרון, שלקראת ערב הצטרף אליה הכוח המשוריין הדרומי, את עיקר פעולתה במערכת ששת הימים.

נעבור עתה לתאר את פעולתם של הכוחות העצמאיים.

כוח חי״ר מילואים שבפיקודו של יהודה, אשר תוגבר בטנקים ובצנחנים מן הכוח של רפול, תקף דיביזיה פלשתינאית, ביחסי כוחות של אחד לשלוש, אם לא למטה מזה. עם פרוץ הקרבות היה הכוח הזה והכוחות הנלוים אליו ערוכים להגנה מול הרצועה, ומשנתקבלה הפקודה לנוע ולכבוש את הרצועה, היה צורך לכנס את כל הכוחות המפוזרים, לקימוץ אגרוף למתקפה. יהודה הטיל על כוח של הצנחנים, שהיה בפיקודו, לכבוש את מוצב עלי־מונטר, אשר נראה לו כיעד הקשה ביותר (במקום זה נפלו חללים בריטיים רבים שעה שתקפו את התורכים במלחמת־העולם הראשונה, ואף בקרבות „קדש" היה יעד זה קשה לכיבוש). אולם הפעם הצליח כוח־הצנחנים הקטן יחסית לכבוש, כמעט ללא אבידות, את עלי־מונטר. הוא עשה זאת כשהוא מסתער על המוצב מעורפו. יתר כוחות העוצבה של יהודה נתקלו, לעומת זאת, בקשיים מרובים, בשל הלחימה העקשנית שגילו הפלשתינאים ברצועה, ובשל עדיפות האויב. למרות התנגדות זאת הצליח יהודה, בשלב הראשון, להגיע עד מבואות עזה — אך לא לכבשה. רק בסיוע כוחותיו של רפול — שנתפנו מטיהור מרחב רפיח וכבשו למעשה מחדש את חאן־יונס — הושלם כיבושה של הרצועה כולה, עם כיבושה של עזה. ואולם, גם לאחר גמר הכיבוש הוסיפו צלפי־האויב לצלוף בחיילינו, והמוקשים במקום גבו אף הם חשבון־דמים משלהם. מחמת אופי הלחימה היו אבידות הכוח של יהודה גדולות בהשוואה לכל יחידות המשנה שפעלו בפיקוד דרום.

הכוח המשוריין הדרומי, ריתק למקומם את הכוח המשוריין המיוחד של שזלי בקוריה וכן את דיביזיה מס׳ 6 בציר הדרומי, ומנעו בעד הגשמת תכניתם של המצרים לניתוק אילת. יתר־על־כן, כוח זה כבש ב־5 ביוני את מוצבי־החוץ של כונתילה ואף ניהל קרבות עם מוצבי אויב בפתח הקוריה. משהוכפף הכוח לפיקודו של האלוף שרון בבוקר ה־8 ביוני זינב, כאמור, בדיביזיה מס׳ 6 בעת נסיגתה.

הכוח שבאילת, אשר תוגבר בכוחות מן הצפון — איבטח את גייסותינו כנגד הכוחות הירדניים שישבו בעקבה, ואשר לרשותם עמד כוח ניכר של טנקים. כוח אילת והטנקים המעטים שעמדו לרשותו, הצליחו למנוע התקפה על העיר.

שארם־אש־שייח׳

„כוח דוידי״, שהיה מורכב מכוחות־משנה אחדים, קיבל הוראה לכבוש את המיצרים בעודם תפוסים על־ידי חטיבת־אויב. לצורך זה בנה דוידי כוח משולב: כוח ימי שנע מאילת אל המיצרים וכוח צנחנים מוטס במטוסים ובמסוקים. בהגיע הכוחות לשארם־אש־שייח׳, בצהרי ה־7 ביוני, נתברר כי המצרים פינו את המיצרים ללא קרב. אנשי חיל־הים, אשר הגיעו ראשונים לאיזור שארם־אש־שייח׳ בטרפדותיהם המהירות, גילו זאת ראשונה — ומיהרו להניף במקום את דגל ישראל. בהמשך האירועים שבו אנשי חיל־הים שתי ספינות דיג מצריות חמושות, שפינו אנשי קומנדו מצריים מטיראן.

דוידי ואנשיו, אשר הגיעו לשארם־אש־שייח׳ אחרי אנשי חיל־הים גילו כמוהם כי השטח ריק מאויב, והחליטו לנחות בו, במקום לצנוח. לאחר מכן נעו הכוחות משארם־אש־שייח׳ במסוקים וביבשה לעבר אט־טור ואבו־זניימה; ואילו את ראס־סודר כבש כוח־משנה של הצנחנים — כוח מ׳ — אשר נחת במקום במסוקים. הסתבר שדווקא כוח זה, אשר פעל אחרון, נתקל באויב־של־ממש, ניהל לחימה, ואף שבה כמאה מצרים. לאחר שהשלים הכוח את משימתו הגיעו למקום כוחות נוספים, מן האוגדה של האלוף יפה — שירדו לראס־סודר בציר ראס־ג׳ונדי ולאורך מפרץ־סואץ מצפון.

★

בארבעת ימי המלחמה בדרום הושמד עיקרו של הצבא המצרי על־ידי כוח אשר נפל ממנו מן הבחינה הכמותית. היו אלה פירו־תיה של לחימה בלתי־רגילה, ימים כלילות, ללא הפוגה וללא שינה — השריון, הצנחנים, החי״ר והדרגים הדולקים בעקבותיהם במרחבים ה־עצומים —ואף בדרך־לא־דרך. ראוי לציין במיוחד את כושר הלחימה המעולה שגילו אנשי־המילואים, אשר הוכיחו כי בעת מלחמה אין בינם לבין הכוחות הסדירים — כמעט ולא כלום. כן יש לחזור ול־ציין כי המפתח הראשוני להצלחות אלו טמון היה ביכולתו של רוזל־האויר להעניק לכוחות היבשה ביטחון מפני אויב בשחקים מייד עם פרוץ הקרבות.

המערכה בזירה המרכזית

המערכה בזירת הגדה המערבית, בה היו שותפים פיקוד המרכז ופיקוד הצפון — החלה בפעולות „בלימה וספיגה״, כדי לאפשר חופש־תמרון לכוחותינו בדרום. צבא ירדן, בהש־ראתו של ראש־המטה המצרי של המפקדה הערבית המשו־תפת, שהגיע לירדן לאחר כריתת־הברית בין חוסיין לנאצר, הפגיז את ישובינו לאורך הגבול, ואף הפציצם מן האויר יחד עם האוריה העיראקית. יתרה מזו: הצבא הירדני הש־תלט על „ארמון־הנציב״ שבתחומי ירושלים, בעוד מטה האו״מ יושב במקום. דבר זה נעשה ביום שני ה־5 ביוני, שעה שהלחימה בדרום היתה בעיצומה.

בעקבות כיבוש זה של הירדנים ניתנה פקודה לכוח־מילואים של חטיבת ירושלים שבפיקודו של אליעזר, לבצע התקפת־נגד בשעות היום. ואכן, „ארמון הנציב״ נכבש מידי האויב. בהמשך לפעולה זו נכבשה צור־בחר, וירושלים הערבית נותקה למעשה מהר־חברון.

כך החלה המערכה, שהתפתחה בשלושה שלבים, שבחלקם בוצעו במקביל זה לזה: ● העליה לגב־ההר; ● ההשתלטות על גב־ההר; ● הירידה לבקעת־הירדן. המערכה נסתיימה כידוע, בכיבוש כל הגדה המערבית.

במקביל לניתוקה של ירושלים הערבית מדרומה, היה צורך לנתקה אף מצד צפון: פעולה זו היתה דרושה במיוחד לשם הבטחת הר־הצופים, אשר היה חשש פן ייכבש על־ידי האויב,

וכן לשם מניעת ניתוק הפרוזדור מן השפלה לירושלים. הפעולה בוצעה על־ידי כוח שריון־מילואים, בפיקודו של אורי בן־ארי. הכוח שהיה מרוכז בשפלה, הונע לעבר פרוז־דור ירושלים ונכנס לפעולה עם ערב ה־5 ביוני. המפקד, אורי בן־ארי, לחם באיזור זה במלחמת־הקוממיות, ואף לחלק ממפקדי־המשנה שלו היו זכרונות היסטוריים מאיזור זה, מאותה תקופה. הם זכרו את ההתקפות על הרדאר ועל נבי־סמואל בתש"ח, והכירו היטב את השטח.

בן־ארי תקף בשלושה צירים: בציר הרדאר; בציר עבד אל־עזיז; ובציר בית־איכסא. מטרתו העיקרית היתה לעלות אל גב־ההר, ולנתק את ירושלים מן הצפון על־ידי היאחזות באיזור תל־אל־פול, עליו נבנה ארמון המלך חוסיין.

יריבו העיקרי של הכוח לא היה דווקא האויב הירדני, כי אם השטח ההררי הקשה ובעיקר — המוקשים שבו. על אף כל אלה הצליח הכוח לעלות לגב־ההר ולנתק את ירושלים מרמאללה באיזור תל־אל־פול בבוקר ה־6 ביוני.

לאחר שנאחז כוח־השריון של אורי בן־ארי באיזור תל־אל־פול, פיצח באש תותחי־הטנקים שלו את ה„גבעה־הצרפתית". זאת עשה הכוח גם ל„גבעת־המבתר", עליה הוכרח להסתער פע־מיים בטרם הצליח לכבשה. בכיבושיו אלה הבטיח את ההת־חברות להר־הצופים, ועתה היתה הדרך להר־הצופים פתוחה.

יחד עם בן־ארי נקראה לגזרת ירושלים עוצבת הצנחנים בפיקודו של מוטה גור. חטיבה זאת שוחררה ממשימתה המקורית, לסירוגין. כך אירע שהחטיבה של מוטה הגיעה לירושלים רק לאחר דדת החשיכה ביום ה־5 ביוני. מפקדיה אמנם הגיעו לירושלים מוקדם יותר, אבל לא כולם הכירו את הגזרות ביסודיות. אלוף פיקוד המרכז הטיל על החטיבה להבקיע את מערכי הלגיון בצפון־ירושלים ולהתחבר במהי־רות עם הר־הצופים.

המח"ט נועץ במפקדי המשנה, האם לתקוף כבר בלילה שבין ה־5 ביוני ל־6 בו, או לדחות את ההתקפה לקראת אור ראו־שון — שעה שיינתן מקסימום הסיוע האוירי, בנוסף לסיוע הארטילרי. על דעת הבכירים שבמפקדים הוחלט להבקיע בו בלילה. החטיבה עשתה זאת בשני צירים עיקריים: כוח אחד עלה על בית־הספר לשוטרים ועל „גבעת־התחמושת", ואילו שני כוחות אחרים נעו בשני צירים — שהם אחד — דרך שייח'־ג'ראח והמושבה האמריקאית — למוזיאון רוקפלר, המצוי מול חומת העיר העתיקה. יתיקי עוצבת־הצנחנים כצעיריה גילו בלחימתם זו בשטח הבנוי גבורה בלתי־רגילה, ואבידותיהם היו כבדות ביותר. על מנת למנוע אבידות מיו־תרות — ביקש מוטה לוודא כי ממוזיאון רוקפלר ואילך ינועו הטנקים בראש כוחותיו, כפי שנעשה בכוחות האחרים. עתה תיכנן המח"ט התקפת־לילה, אשר תוביל את הכוחות דרך הר־הצופים ואוגוסטה־ויקטוריה, לאט־טור, ותכשיר את הפריצה לעיר־העתיקה ממזרח.

ההתקפה של הצנחנים בלילה, אור ל־7 ביוני, נשתבשה בשי־בושים אחדים. חלק מן הטנקים שהוקצו לה וכן יחידת סיור, שסופחה אליהם, תעו בדרכם, ותחת לנוע לכיוון הר־הצופים,

צפון־ירושלים

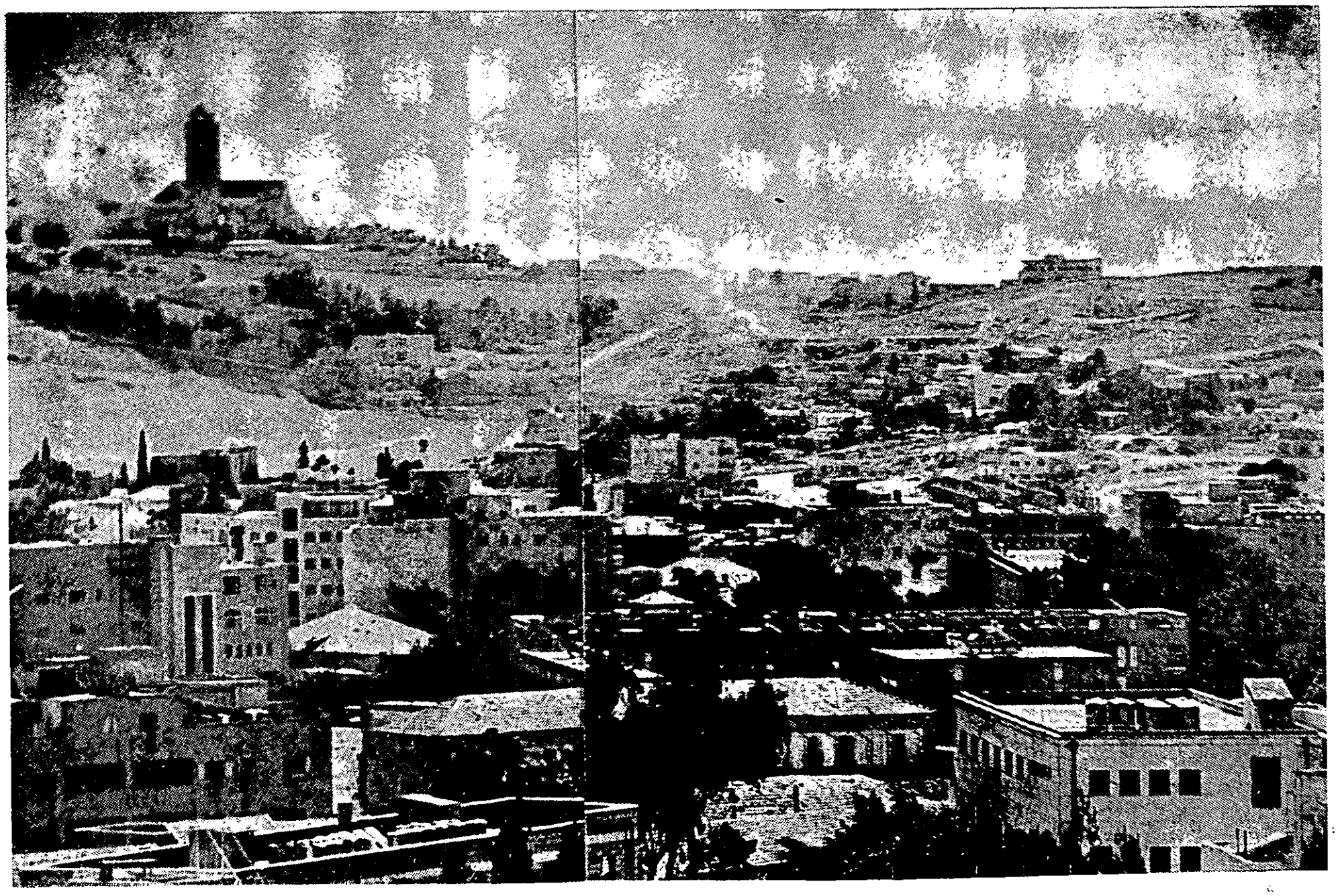

ירדו לשער האריות, מקום בו נגרמו להם אבידות מאש האויב שבחומת העיר העתיקה. הועלתה גם סברה כי טנקי־אויב בכמות גדולה מצויים עתה באיזור ולפיכך הוחלט להפסיק את ההתקפה ולחדשה בבוקר ה־7 ביוני.

יום זה היה היום הגדול אשר בו, לאחר כיבוש אוגוסטה־ויקטוריה ואט־טור, פרצה חטיבת הצנחנים אל תוך העיר־העתיקה. שלושת הכוחות שפרצו לעיר התפצלו בתוכה לשלושה כיוונים: מוטה עצמו פרץ בראש אנשיו להר־הבית, וסגנו חש לכותל המערבי.

קרב־רחוב בעיר העתיקה

במקביל טיהרה עוצבתו הירושלמית של אליעזר — לאחר שכבשה ב־6 ביוני את אבו־טור (להבדיל מאט־טור) — את השטח הערבי של הר־ציון ואת מרגלות ההר. כך תם למעשה הקרב הקשה והמפואר על שחרור ירושלים אשר זכה לפרסום ולהדים הרבים ביותר במלחמת ששת הימים; ואכן היתה זו גולת־הכותרת של הישגינו ההיסטוריים במלחמה זו. יצויין שעם הלוחמים היה הרב הצבאי הראשי, האלוף גורן, אשר רץ כשספר־תורה ושופר בידיו, אל הכותל. כל המשתתפים במעמד גאולת הכותל, בתקוע הרב בשופרו, לא ישכחו מעמד זה לנצח.

במקביל לעליה לכביש גב־ההר של הכוח המשוריין של בן־ארי עלה אליו גם כוח ממערב: בציר לטרון—בית חורון התחתונה והעליונה—רמאללה. היה זה כוח חי"ר־מילואים נוסף, אליו צורפו טנקים, יחידות־סיור ויחידת צנחנים. הכוח התגבר במהירות עם שחר ה־6 ביוני על מובלעת לטרון זו, אשר דם כה רב ניגר על כיבושה במלחמת־הקוממיות — והמשיך לעלות לגב־ההר בציר בית־חורון. סמוך לכך נוצר קשר בין כוח זה לבין הכוח של בן־ארי.

לאחר שכבש בן־ארי את השטח שמתל־אל־פול ודרומה, הפנה כוחות לכיבוש רמאללה. אנשיו של בן־ארי לא כבשו את רמאללה בית אחר בית, כי אם פרצו לעיר עם ערב ה־6 ביוני, שטפוה הלוך וחזור, ירו לימין ולשמאל ויצאו. פעולה זו הבטיחה את כיבושה של רמאללה, הלכה למעשה.

כוח החי"ר המשיך לטהר מלמעלה למטה את שטח גב־ההר ממערב לכביש האורך, עד ציר כפר־קאסם—חרס. צפונה לכוח מילואי־החי"ר שנזכר לעיל, פעל עוד כוח־חי"ר, אשר תוגבר אף הוא בטנקים. כוח זה עלה לגב־ההר בשעות אחה"צ של ה־6 ביוני, בציר המוביל מקלקיליה, ולאחר מכן ב־7 ביוני בציר המוביל מטול־כרם. כוחות אלה לא נתקלו בקשיים מיוחדים.

לעומת זאת היתה העליה לגב־ההר מצפון כרוכה בלחימה קשה. בלחימה החל הכוח המשוריין של משה, אשר החל לנוע בערב ה־5 ביוני בשני צירים ממערב לג'נין, במטרה למנוע הפעלת תותחים ירדניים לעבר שדות־התעופה. מהלך זה התפתח לכיתורה של ג'נין מדרום — ולכיבושה בבוקר ה־6 ביוני. לקראת צהרי ה־6 ביוני נתקל הכוח המשוריין של משה בשריון ירדני שנתרכז להתקפת־נגד בעמק דותן. היו אלה טנקי החטיבה המשוריינת הירדנית הצפונית, אשר עלתה ברובה מבקעת־הירדן לגב־ההר; איכותם של טנקים אלה היתה גבוהה ביותר והחטיבה הירדנית ניהלה לחימה קשה נגד השריון הישראלי. אך השריונאים שלנו, אף כי נגרמו להם אבידות, ניצחו בקרב השריון־בשריון, שנוהל בבוקר ה־7 ביוני, אף כי ציודם כלל טנקים ממלחמת־העולם השניה — אם כי משופרים.

אוגדתו של אלוף אלעד פלד שילחה לכאן גם כוח שריון שני, בפיקודו של אורי, שמוקם מלכתחילה מול הגזרה הסורית, אך הופנה על־ידי פיקוד הצפון לגזרה זו, במטרה להגיע אל עורפה של ג'נין ממזרח במשך יום ה־6 ביוני. כך בוצעה לפיתה כפולה, שחרצה את גורל צפון־הגדה. בהתבססות

בשטח, ובכיבוש העיר ג'נין, השתלב כוח של חטיבת־מילואים מפורסמת מאוד.

עם כיבוש ירושלים וג'נין והעליה לגב־ההר ב־3 צירים ממערב — הסתיים השלב הראשון במערכת הגדה המערבית, והחל השלב הבא: ההשתלטות על גב־ההר. ההשתלטות על קטעו הצפוני בוצעה על־ידי תנועה מצפון (מג'נין), מדרום (מרמאללה) לעבר שכם, ועל־ידי תנועה מירושלים דרומה לעבר הר־חברון.

התנועה לעבר שכם היתה תנועת־מלקחיים. חלק מהכוח המשוריין של משה נע ביום ה־7 ביוני ממערב עד לקרבת סבסטיה, בה נחסמה הדרך בפניו על־ידי מוקשים ובכוח שריון וחי"ר ירדניים; ואילו הכוח המשוריין של אורי (כשיתרת כוח משה בעקבותיו) נע ממזרח. הכוח של אורי פתח בתנועה לעבר טובאס סמוך לחצות ליל 7/6 ביוני, השמיד בדרכו שריון אויב, כבש את טובאס עם שחר והמשיך לעבר שכם. כיתור כפול זה הוא שהבטיח את נפילתה של שכם בידי כוחו של אורי. אנשי שכם היו מופתעים כל כך מן המהלך המזרחי שלנו, עד כי ברגעים הראשונים דימו שהכוח הנכנס לעיר הוא התגבורת העיראקית שכה ציפו לבואה. בתחילה נפנפו ידיהם בברכה לאנשי כוחו של אורי, אולם מיד משהבחינו באשר קורה, התפתחה לחימה קצרה, אשר בסיומה הוכרעה העיר. בלחימה זו שותף גם כוח חי"ר מעולה — מאנשי „גולני", אשר הופנו אף הם לכאן מן הצפון. הלחימה בשכם לא היתה קשה במיוחד, פרט ללחימת כוח־משנה של אורי. הכוח נתקל בגדוד „פטונים" ירדני, אשר עלה מבקעת־הירדן לפאתיה המערביים של שכם. היה זה גדוד מן החטיבה הירדנית המשוריינת הצפונית, שהושאר תחילה בבקעה כדי לקדם פריצה מכיוון בית־שאן דרך „מוצבי הברך", אך מיהר עתה לעלות לאיזור שכם — כדי להציל את העיר. הוא הוכה מכה קשה בסיוע חיל־האויר,

בשדה־תעופה ירושלים

בעיקר על־ידי טנקי „אמק"ס" שפגעו בו מטווח קצר ומן האגף. ריצתו של גדוד הטנקים הירדני מאיזור „מוצבי הברך" לשכם הקלה את המלאכה על כוח חי"ר מילואים אשר פעל מולם. היתה זו פעולת־ריתוק שהפכה לפעולת כיבוש. אכן, בשעות אחה"צ של ה־7 ביוני היו „מוצבי הברך" בידנו.

נשלים את תיאור כיבוש הגדה במסע ההשתלטות על גב־ההר בגזרת הר־חברון ובירידה לבקעת־הירדן. המסע להר־חברון בוצע על־ידי עוצבת־ירושלים, שתוגברה בטנקים. למעשה, היא ערכה מעין „טיול" למקומות הקדושים — קבר־רחל, מערת־המכפלה וכו' — שכן החטיבה הירדנית וגדוד השריון העצמאי שישבו בהר־חברון נמלטו על נפשם ללא קרב. במסע דרומה, שהחל בצהרי ה־7 ביוני, כבשה החטיבה את מר־אליאס, בית־לחם, גוש־עציון, חברון ודהריה בזה אחר זה, והתחברה עם כוחות פיקוד הדרום.

עוד טרם נסתיימה ההשתלטות על גב־ההר החלה הירידה לבקעת־הירדן. ירידה זו בוצעה בצפון על־ידי הכוח המשוריין של משה, שנע לאיזור גשרי דמיה, בציר הג'יפטליק, ואילו בדרום בוצעה הירידה לבקעה על־ידי הכוח של בן־ארי, שכבש את יריחו.

הזירה הצפונית

במערכת הרמה הסורית נערכו, למעשה, רק מהלכי ההבקעה וההתכתשות. הרדיפה אחרי האויב, אשר החל לנוס לא נמשכה — בשל הפסקת האש.

הסורים, אשר התגרויותיהם החוזרות ונשנות היו המניע הראשוני למלחמה כולה, לא גילו עתה התלהבות רבה להזדרז ולהילחם. הם פתחו בהפגזות ובהפצצות רק לאחר הירדנים, ועשו עיקר מעשיהם המלחמתיים — כולל ניסיונות לכיבוש שטח ישראלי — באיחור של יום, דהיינו — רק ב־6 ביוני.

למרות שהסורים המשיכו בהפגזותיהם גם בימים 7, ו־8 ביוני, לא עברנו למתקפה עליהם אלא ב־9 ביוני, כאשר המשיכו בהפגזותיהם על ישובינו, ועד אז הסתפקנו בהפגזות־נגד ובהתקפות מן האויר, בעיקר לשיתוק הארטילריה הסורית.

גם בזירה הסורית היו כוחותינו, לפחות עם פתיחת המתקפה, נחותים במספרם לעומת כוחות האויב. הראשונים לתקיפה היו הכוח המשוריין המוקטן של אלברט, וחטיבת חי"ר „גולני". הכוח של אלברט פרץ בבוקר ה־9 ביוני לעבר זעורה וקלע; ואילו חטיבת „גולני" הבקיעה את מערכי תל־עזזיאת ותל־פאחר. בתל־פאחר התנהל קרב קשה ביותר ורב־אבידות, אך לבסוף הוכרע האויב. כוח של „גולני" וכן כוחות חי"ר־מילואים וצנחנים, הבקיעו את המערכים־המבו־צרים הידועים־לשימצה מימי התקריות בשנים האחרונות:

חצייית הגבול הסורי

עורפיה („גולני"), דרבשייה וג'לבינה (צנחנים), תל־הילל ודרדרה (חי"ר). הם פתחו דרך להחדרתו של הכוח המשוריין של אורי, אשר לאחר שכבש את שכם — הופנה אף הוא צפונה, עלה לרמה וכבש את רוויה. באיזור הבניאס פרץ הכוח המשוריין של משה, שהועלה אף הוא לכאן במהירות מצפון־הגדה.

לאחר ההבקעה והעליה לרמה, לאחר ההתקדמות וההתאר־גנות בלילה, החל עם בוקר ה־10 ביוני שלב ההתכתשות, שהפך לרדיפה עם התמוטטותו של המערך הסורי. להתמו־טטות זו סייעה גם פעילותו הנמרצת של חיל־האויר בהפצצת מערכי הרמה.

שלושה יעדים עיקריים ניצבו עתה בפני הכוחות: מסעדה — אליה פנה הכוח המשוריין של משה; קונייטרה — אליה חשו כוחות השריון של אלברט מצפון־מערב ושל אורי מדרום־מערב; ובוטמיה — אליה חשו כוח משוריין, וכוחות הצנחנים, שעלו לרמה הסורית במסוקים — לאחר שאחד מכוחות־המשנה שלהם, שתוגבר בטנקים, טיפס לאיזור תאופיק בדרך היבשה. חלק מכוח זה ירד לאחר מכן וכבש את אל־חמה.

במקביל להתקדמות לעבר בוטמיה ביבשה ובאויר פעלו שני כוחות־משנה של אנשי חי"ר־מילואים האחד מצפון (מגזרת השפך) והשני מדרום (מגזרת עין־גב) — בטיהור חופה המזרחי של הכנרת.

עד כניסת הפסקת־האש לתקפה ב־10 ביוני, ישבו כבר כוחו־תינו בקו רמת־הבניאס—מורדות החרמון—מסעדה—קונייטרה—בוטמיה—אל־חמה—תאופיק.

הנה כי כן תוך יומיים נכבשה הרמה הסורית, כאשר בשלב הראשון היתה לחימה של ממש, ובה התבלטו במיוחד לחי־מתה של חטיבת „גולני" באיזור תל־פאחר — שדמתה במידת מה למלחמת חטיבתו של מוטה ב„גבעת־התחמושת" בירו־שלים — ולחימתו של הכוח המשוריין של אלברט נגד מערכי נ"ט חזקים ביותר באיזור זעורה—קלע.

סיכום ראשוני

עד כאן עסקנו בתיאור הלחימה בשלוש הזירות. ננסה עתה לערוך סיכומים אחדים. אכן, בעניין סיכומים יש להיזהר — כי עדיין אין פרספקטיבה לדברים. בסיכומי מבצע „קדש" ב־1957 הודגש כי אחד ההישגים הבולטים ביותר היה הש־מדת הצבא המצרי בסיני. היה זה ללא ספק הישג רב־חשיבות, אולם בפרספקטיבה הישג לטווח קצר בלבד.

נראה כי הישג השמדת הצבא המצרי במלחמת ששת־הימים יעמוד לטווח גדול הרבה יותר. בניגוד למבצע „קדש", בו לא נפגע מוראל הצבא המצרי, שכן יכול היה לתלות את קולר כשלונותיו בפעולת הצבא הבריטי והצרפתי — הנה הפעם הובס בידינו בלבד, תבוסה ללא תקדים, והושמד יותר מכל צבא־אויב אחר במלחמה זו. יש להניח שכשליש מכוח־האדם המצרי נפגע — נהרג, נפצע, או נלקח בשבי.

אבידות המצרים בציוד לחימה — יחסית לאבידות בכוח־אדם — היו גדולות הרבה יותר. מתוך כלל הטנקים שהיו בסיני הושמדו או נפלו שלמים בידינו כ־600. טוב עוד יותר המצב לגבי הארטילריה. חיל־האויר המצרי הושמד רובו ככולו, אך הואיל והמטוסים נפגעו ברובם בהיותם על הקרקע — לא נגרמו לטייסיו אבידות בשיעור כזה. מכאן יש להסיק כי חיל־האויר המצרי ייבנה מחדש מהר יותר מכוחות היבשה.

המכות שהונחתו על צבאות ירדן וסוריה היו אמנם קטנות יותר מאלה שירדו על המצרים, אבל חזקות למדי, הן בקו החזית והן בעורף נגדו פעל חיל־האויר.

לחיל־האויר שלנו נודעה השפעה מכרעת על מהלכי המל־חמה. הישגו העיקרי היה בכך שהצליח, במשכי זמן מיני־מליים, להשמיד את עיקר חילות־האויר של האויב על הקרקע. הישג זה הושג הודות לאיכותם הגבוהה של טייסיו וצוותי־הקרקע שלו, אשר יכלו למצות מהציוד שבידם הרבה יותר מאשר עשה זאת האויב לגבי ציודו. הישגו המוחץ והמהיר של חיל־האויר הישראלי הביא לכך, שנוסף להשגת העדיפות באויר הצליח לסייע לכוחות־הקרקע כבר החל מיום הלחימה הראשון, דבר שהשפיע השפעה מכרעת על כל הלחימה ביבשה.

בחילות היבשה ראוי לבכורה חיל־השריון, שהיה הגורם הדו־מיננטי בקרבות היבשה. הגורמים שהביאו להישגיו של שריון צה"ל היו הפעלתו המרוכזת, ב„אגרופי־ברזל", וקצב־התנופה

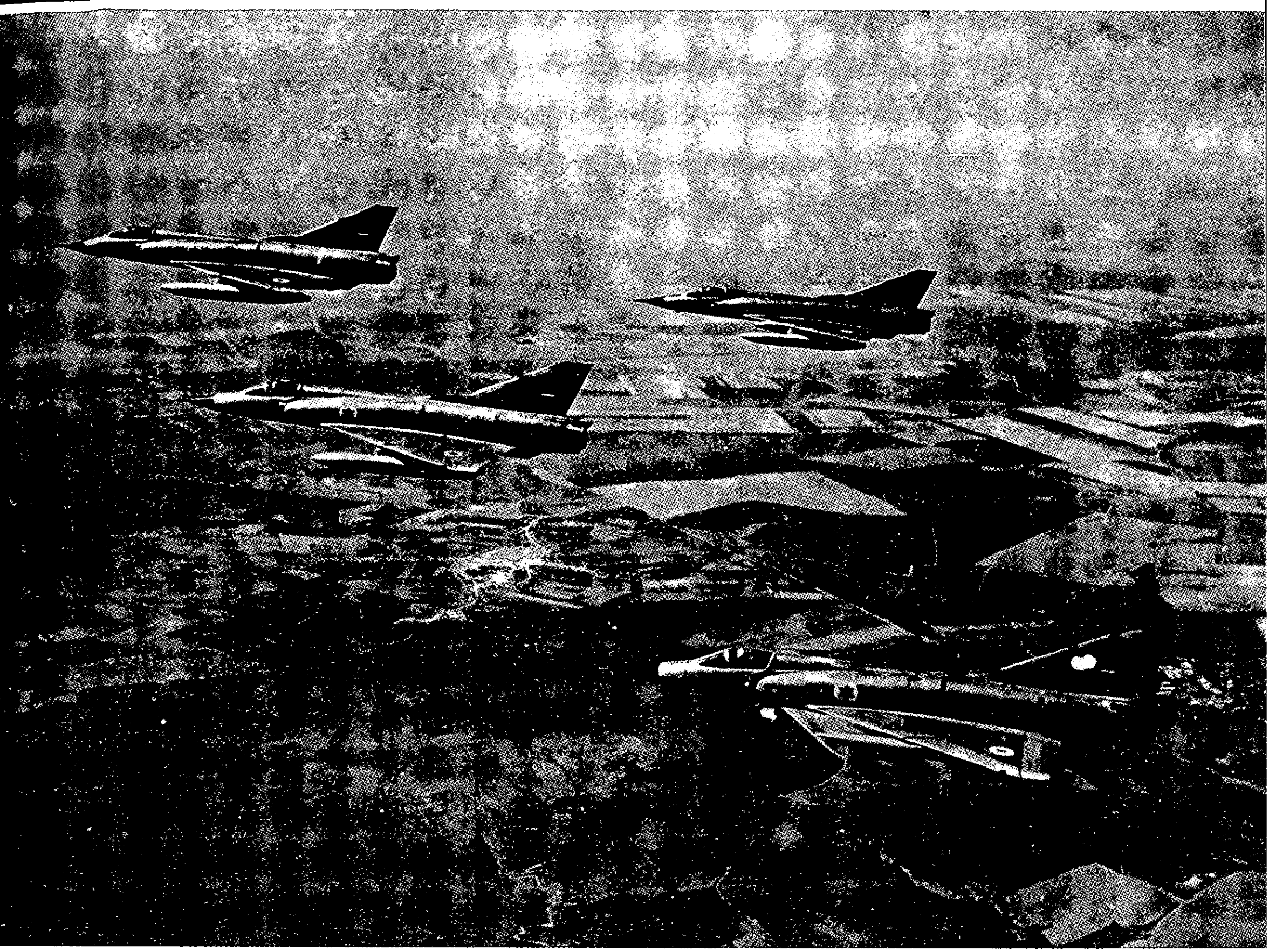

שלו. מן הרגע בו הפעילו את מנועי כלי־רכבם, כמעט שלא הפסיקו כוחות־השריון לנוע. אכן, חיל־החימוש הצליח למצות מטנקים ישנים עוצמה רבה יותר — על־ידי החלפת מכ־ללים, שיפור תותחים והחלפת מנועים; אך הדבר לא שינה את העובדה היסודית שמצדנו לחמו גם טנקים ישנים בטנקים חדישים של האויב. את ניצחון השריון קבעו בראש־וראשונה טיב הצוותים וטיב אימונם, וכן ההקפדה על כך שבכל טנק יימצא תותחן היורה ופוגע.

חיל־הרגלים המשיך להיות גורם לא־מבוטל בקרב, אך ספק אם ניתן להוסיף ולכנותו „מלכת שדה־הקרב". עם זאת יצויין שהחי"ר והצנחנים הצטיינו במיוחד בלהט הלחימה; עליהם לא סוכנו מהירות־טיסה או פלדת־השריון, ואת השראתם קיבלו ממפקדיהם, אשר נעו בראש האנשים וסחפום אח־ריהם. על־כך יעיד מספר האבידות בקרב הפיקוד. די אם נזכיר כי בקרב תל־פאחר, בו לחם „גולני", חלק ניכר מהאבי־דות היו מבין המפקדים, ומ"כים בכלל זה.

גם שאר החילות, המסייעים והמשרתים, חיל־התותחנים, חיל־ההנדסה, חיל־הקשר, חיל־הרפואה וכל החילות האפסנאיים למיניהם התעלו על עצמם.

כוחו של חיל־התותחנים בא במלחמה זו לידי ביטוי מלא ומשכנע. אנשי החיל המשיכו לפעול בעוד הפגזה כבדה ניתכת על סוללותיהם, הדביקו את קצב הגייסות הלוחמים, מיהרו לפעול — והטיבו לפגוע.

חיל־ההנדסה גילה אומץ־לב בפריצת שדות־מוקשים תחת אש, וכן גילו אנשיו תושיה בהבקעת דרכים ובשיפורן תוך־כדי קרב; בכך איפשרו אנשי־ההנדסה את המשך התקדמותם המהירה של כוחותינו הלוחמים וכן של הדרגים הבאים אח־ריהם.

חיל־הקשר הבטיח שליטה מלאה בגייסות — ולא היו כמעט מקרים של ניתוק קשר.

חיל־הרפואה שלנו הצטיין במהירות הטיפול בפצועים ובטיבו המעולה. מן הראוי להזכיר את השימוש הנרחב במסוקים אשר העבירו חיילים פצועים ישירות משדה הקרב, המוצף באש, ובכך הבטיחו שהפצועים יגיעו לבתי־החולים תוך זמן קצר

ביותר. אומץ־לבם של הרופאים והחובשים הקרביים ודבקותם לתפקידם — ראוי לכל שבח.

החילות האפסנאיים הבטיחו אספקה ותחזוקה לגייסות, במר־חקים ובהיקף בהם לא הורגלנו עד כה, תוך שימוש בכל האמצעים שעמדו לרשותם, כולל הטסה אוירית. הם תרמו גם לא מעט להסדרת התנועות והאספקה בעורף.

יש להזכיר עוד את תרומתו של אגף כוח־האדם בתחומי הגיוס המהיר של כוח־האדם והטיפול בו, כולל מערכת ההס־ברה, ובעיקר את תרומתו של אגף המודיעין שלנו. מעל לכל סייעה לניצחון הצלחת התכנון והגמישות של צה"ל, וכושר הפיקוד הבכיר לניצולן היעיל של ההצלחות ופיתוחן. דוגמה חותכת לכך היא התפתחות העניינים בגזרה הירדנית, על המעבר המהיר בה מהתקפת־הנגד על „ארמון־הנציב" בירו־שלים ומן הפעולות להבטחת שדות־התעופה — לכיבוש הגדה המערבית כולה. הישג זה ושכמותו היו פרי אימון, תכנון ותרגול בלתי־פוסקים, ופרי המבנה הגמיש של צה"ל — המאפשר קליטת יחידות ואיגודן־יחד לפי הצרכים, כשם שהוא מאפשר העתקת כוחות מגזרה לגזרה וממקום למקום.

אין לסיים את תיאורה והערכתה של מלחמת ששת הימים בלי לעמוד ולוא במלים ספורות על הקשר העמוק ותחושת ההדדיות בין העורף לחזית. הרגשת החייל למען מה הוא לוחם והרגשת העורף — בישראל ובתפוצות הגולה — כי יש לו על מי לסמוך, שימשו מקור עוצמה שיקשה להפריז בערכו.

בסיכום — מלחמת ששת הימים הביאה לנו ניצחון מפואר של הבסת הכוחות הערביים העדיפים שהת־עצמו אמנם, אך ביסודם לא נשתנו. כתוצאת המל־חמה הורחבו גבולות המדינה ונעשו נוחים להגנה — ואלה באו בזכות עוצמתו וכושרו של צה"ל על כל שלוחותיו, ובזכות רוח הלחימה של חייליו ומפק־דיו. עוצמה וכושר אלה לא באו יש מאין. הם תוצאה של עבודה מפרכת במשך שנים של הפיקוד, שבכל הרמות שימש דוגמה אישית וידע להפעיל את עוצ־מת צה"ל.

אלוף ישעיהו גביש, אלוף פקוד הדרום

המערכה בסיני

[illegible]

מן הראוי לפתוח בסקירת הגורמים שהביאו למלחמה עיקר הצבא המצרי נערך לאורך הגבול. נאצר הוציא חלק ניכר מצבאו שבתימן, והעביר לסיני שבע דיביזיות.

מערך הכוחות

כוחותינו היו נחותים בהשוואה לכוחות האויב. עוצמתנו היתה קצת למעלה משלוש אוגדות לעומת שבע דיביזיות שהיו, כאמור, לאויב. לא עמד לנו גורם ההפתעה, שכן האויב הוא שפתח בהתקפה.

ראשיתה של ההתקפה המצרית התבטאה בתנועה אוירית בכיוון ישראל, שנתגלתה על־גבי מסכי המכ"מ, בהפגזות ישובים לאורך רצועת עזה ובפתיחה בקרבות מצד כוח משוריין גדול, אשר נע לעבר הגבול, באיזור מצפה־רמון. תנועות השריון לעבר מצפה־רמון הצביעו כי יש בכוונת האויב לנתק את הנגב מגוף המדינה באיזור זה.

*

בחצי־האי סיני — שלושה צירי תנועה עיקריים: האחד — ציר החוף, העובר מרפיח עד לתעלת סואץ. הציר השני הוא ציר קציעות—אבו־עגיילה—איסמאעיליה. הציר השלישי הוא ציר כונתילה—תמד—נח'ל—פורט־פואד—תעלת־סואץ. נוסף על שלושת הצירים הללו, מצויים בחצי־האי צירי־רוחב אחדים.

הגישות לשארם־אש־שייח' הן, בעיקרן, בדרך־האויר או בדרך הים; יש גם כביש, לאורך חופו המערבי של חצי־האי, הוא חופו המזרחי של ים־סוף.

*

פיקוד הדרום היה ערוך להגנה בפני התקפה בשתי גזרות עיקריות: גזרת ניצנה וגזרת הרצועה.

המשימה אשר הוטלה על הפיקוד היתה כדלקמן:

- כיבוש המרחב שבין אל־עריש, ג'בל־ליבני, ביר־חסנה וקציימה והשמדת האויב שבו, תוך כוננות לכיבוש רצועת עזה.

- כוננות להמשך הלחימה בסיני, על מנת להגיע להבסתו הטוטאלית של הצבא המצרי.
- הגנה על אילת וריתוק כוחות־האויב לאיזור פארן ומצפה־רמון.
- כוננות להנעת כוחות לעבר ראס־סודר ושארם־אש־שייח׳.

*

התברר כי האויב היה ערוך כדלהלן:

דיביזיה מס׳ 20 (פלשתינאית) ברצועת עזה — ולה כ־50 טנקים; דיביזיה מס׳ 7 באיזור רפיח, ולה כ־100 טנקים; דיביזיה מס׳ 2 באבו־עגיילה, ולה כ־50 טנקים; דיביזיה מס׳ 3 בביר־חסנה—ג׳בל־ליבני, ולה כ־100 טנקים; דיביזיה מס׳ 6 באיזור נח׳ל, ולה כ־100 טנקים; דיביזיה מס׳ 4 במלז, ולה כ־200 טנקים; כוח מיוחד של שזלי ולו כ־100 טנקים.

בסך־הכל 7 דיביזיות ובהן כ־800—900 טנקים; חלקם במערכים וחלקם באגרופי־שריון, בשני ריכוזי־שריון: דיביזיה מס׳ 4 והכוח המיוחד.

מערך האויב הצביע על תכנון שכלל היערכות להגנה עם אפשרות לעבור למתקפה בשני צירים: הציר הצפוני והציר המרכזי. מערך זה איפשר, כאמור, גם מתקפה לניתוק הנגב.

מהלך המלחמה

ב־5 ביוני בשעה 0800 קיבלתי הודעה על תחילת התקפת האויב. הוריתי להתחיל במבצע בשלוש אוגדותינו בעת־ובעונה־אחת. החלה תזוזת הכוחות: אוגדתו של אלוף ישראל טל תקפה מחאן־יונס לאל־עריש; אוגדתו של אלוף אריק שרון תקפה בכיוון אבו־עגיילה; ואוגדתו של אלוף אברהם יפה לעבר ביר־לחפן.

אביא את תיאור המהלכים: האוגדה של טל תקפה מערך המשתרע מאיזור חאן־יונס עד אל־עריש, ואשר כלל את הדיביזיה מס׳ 7, חלקים מן הדיביזיה מס׳ 20, ובתוכם עד 100 טנקים וארטילריה בעוצמה של למעלה מ־2 חטיבות. זו היתה הבקעה כמעט־חזיתית, דרך חאן־יונס ורפיח לכיוון שייח׳־זוויד וג׳ירדי.

חטיבת־צנחנים תקפה דרומה מכרם־שלום, לכיוון המערך של הדיביזיה מס׳ 7 ומשם — בכיוון לצומת רפיח. אותו מערך התמוטט בסביבות השעה 1300 ביום הראשון.

הלחימה לא תמה באיזור רפיח; חטיבת־שריון פרצה לכיוון שייח׳־זוויד וג׳ירדי והגיעה עד איזור אל־עריש, חטיבת־הצנחנים המשיכה בביעור דיביזיה מס׳ 7; למחרת עברה לרצועה לסייע בכיבוש עזה. גדוד־טנקים פרץ לאל־עריש, לאחר ששטף את אזורי הג׳ירדי ושייח׳־זוויד. היה צורך לחזור ולכבוש מערכים אלה בשניה ובשלישית, היות שהמצרים שבו כל פעם למערכים והתארגנו בהם מחדש.

חטיבת־שריון אחרת התקדמה בציר קשה ביותר, עד איזור שדה־התעופה של אל־עריש, והגיעה ליעדה בשעה 1900. בהתאם למצב שנוצר היה לנו כוח באל־עריש, אך הציר לאל־עריש עצמה לא נפתח אלא מאוחר יותר. מהלך זה הביא בסופו להשמדת דיביזיה מס׳ 7.

אוגדתו של שרון עסקה, החל משעות הבוקר, בטיהור מוצבים עד איזור אום־כתף, ובה־בעת חדר גדוד־טנקים מצפון לציר אבו־עגיילה אל עורף המתחם. עם חשיכה, נעה חטיבת־שריון ובעקבותיה חטיבת־רגלים לתקיפת מתחם אום־כתף. כוח־צנחנים הונחת במסוקים צפונית מן

המערך המצרי, כדי לתקוף את הארטילריה של אבו־עגיילה. המערך נכבש עד 0400 בהתקפה מתואמת של השריון, הרגלים והצנחנים, וב־0500 כבר היה הציר פנוי לתנועה.

אוגדתו של יפה החלה לנוע בבוקר בציר חרידין, והגיעה עד איזור ביר־לחפן. עם שחר עבר כוח־שריון את אבו־עגיילה והתקדם לעבר ג׳בל־ליבני, על ציר אבו־עגיילה—ג׳בל־ליבני. בבוקר נמצאה, אם־כן, חטיבת־שריון בתנועה דרומה, בעוד שחטיבה שנייה מצטרפת לאוגדתו של יפה.

ההפגזות על ישובי הרצועה החלו מייד עם פתיחת הקרבות, ומייד עם תחילתן קיבלנו את האישור לתקוף את הרצועה.

הלחימה ברצועה היתה קשה מאוד; חטיבה שלנו תקפה דיביזיה פלשתינאית, אשר כל גדודיה לחמו בעקשנות רבה. תנועתנו צפונה נתקלה בהתנגדות כמעט לאורך כל הדרך. מוצב עלי־מונטר, שהוא מוצב המפתח לכיבוש עזה, נכבש על־ידי גדוד צנחנים — למרבה הפליאה בקלות יחסית. אך למרות נפילת עלי־מונטר התעכבה התקדמותנו בציר העיקרי לעזה, ולפיכך היה צורך להוסיף למאמץ ההתקדמות בציר זה ביום השני — חטיבת־צנחנים מובחרת. בהתקפה מתואמת, לה קדמו הפצצה אוירית והפגזה בקנה־מידה שלא היה מקובל בצה״ל עד כה, נכבשה עזה בצהריים. בקרבות אלה נגרם לנו מספר האבידות הגדול ביותר לעוצבה אחת בכל קרבות הדרום.

העוצבה עליה הוטל לרתק את כונתילה ואת כוח שזלי התקדמה, נכנסה לקרב־מגע והשמידה 8 טנקים; היא הצליחה לרתק את הכוח של שזלי, כך שלא תקף, ונשאר במקומו.

אילת לא הותקפה במשך כל המלחמה.

*

בשלב השני היה עלינו לעבור לתקיפת קו־ההגנה השני של האויב. שיערנו כי עתה תצא להתקפת־נגד דיביזיית־השריון מס׳ 4, אולם היא לא עשתה כן. תקיפת הקו השני בוצעה על־ידי אוגדתו של יפה, אשר דהרה עם חטיבת־השריון שלה לאיזור ג׳בל־ליבני ונתקלה שם בעוצבת־שריון של האויב.

האוגדה של טל המשיכה בלחי־מתה, ועם בוקר תקפה את ביר־לחפן באיגוף שמאלי, על־ידי חטיבת שריון. לאחר קרב קצר נפלה ביר־לחפן.

מייד לאחר כיבוש אבו־עגיילה שלחה אוגדתו של שרון כוחות לניתוק הציר שבין ביר־חסנה לקציימה, כדי להגיע לעורפה של קציימה. קציימה נמצאה ריקה; האויב היה כבר בשלב־נסיגה. ביום השני בשעות הערב נתקבלה ההודעה כי הצבא המצרי עובר להגנה בקו חדש. יצאנו

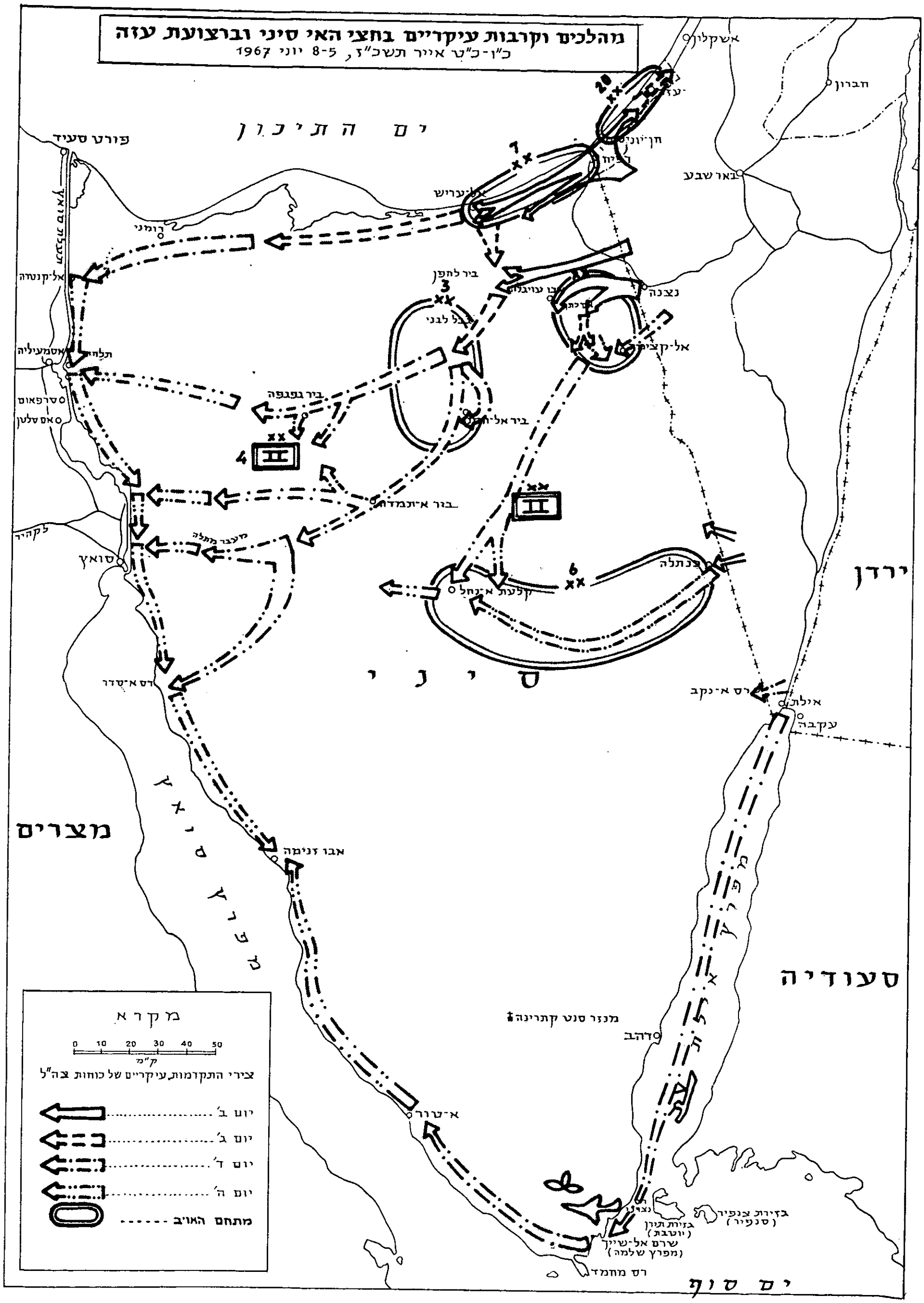
מהלכים וקרבות עיקריים בחצי האי סיני וברצועת עזה
כ"ן-כ"ט אייר תשכ"ז, 5-8 יוני 1967
ים התיכון
פורט סעיד
אשקלון
חבורון
באר שבע
חאן יונס
אל-עריש
רומני
אל-קנטרה
ביר לחפן
נצנה
אל-קציב
אסמעיליה
תלה
סרפאום
אם שלטן
ביר גפגפה
ביר אל-חסנה
ביר אל-תמדה
לקחיר
מיצבר מתלה
סואץ
נקלעת אל-נחל
ירדן
סיני
רס אל-סדר
רס אל-נקב
אילת
עקבה
מצרים
אבו זנימה
סעודיה
מנזר סנט קתרינה
סדהב
אל-טור
בזירת צנפיר (סנפיר)
בזירת תיון (יוטבת)
שרם אל-שייך (מפרץ שלמה)
רס מחמד
ים סוף
מקרא
0 10 20 30 40 50
ק"מ
צירי התקדמות עיקריים של כוחות צה"ל
יום ב'
יום ג'
יום ד'
יום ה'
מתחם האויב